

Nr 15.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående rätt för Göteborgs lyceum för flickor att komma i åtnjutande av statsbidrag, oaktat visst villkor för erhållande av dylikt bidrag ej uppfyllts; given Stockholms slott den 2 augusti 1919.

Under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ekle-siastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen medgiva,

att den omständigheten, att Göteborgs lyceum för flickor i avseende å de för statsbidrags utgående givna föreskrifterna beträffande visst lär-jungeantal ej fyller härför uppställda fordringar, ej må utgöra hinder för läroanstalten att, därest de för statsbidrags erhållande fastställda bestäm-melserna äro i övrigt uppfyllda, komma i åtnjutande av det statsbidrag för treårsperioden 1919—1921, som av Kungl. Maj:t prövas skäligt.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

GUSTAF.

Värner Rydén.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 2 augusti 1919.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
UNDÉN,
THORSSON.

Ang. rätt för Göteborgs lyceum för flickor att komma i åtnjutande av statsbidrag, oaktat visst villkor för erhållande av dylikt bidrag ej uppfyllts.

Föredragande departementschefen, statsrådet Rydén anförde härefter: Å riksstatens åttonde huvudtitel är under rubriken privatläroverk uppfört ett gemensamt reservationsanslag å 740,000 kronor. I detta anslag ingår till högre flickskolor ett anslag å 450,000 kronor. Enligt av riksdagen meddelade bestämmelser skall ifråga om åtnjutande av understöd från sistnämnda anslag gälla, bland annat, att vederbörande skola omfattar minst fyra årsklasser utöver den egentliga folkskolan och i dessa klasser under de senare tre åren haft i medeltal sammanlagt minst 32 lärjungar. (Kung. den 29 oktober 1909. Svensk författningssamling nr 154, sid. 5).

Det har visat sig, att vissa omständigheter omöjliggjort uppfyllandet av detta villkor för en läroanstalt, som under en följd av år tillförene åtnjutit statsbidrag. Förhållandena äro emellertid i detta enstaka fall av

en sådan extraordinär beskaffenhet, att åtgärder synas mig böra vidtagas för undanrödjande av det hinder för statsbidrags åtnjutande, som i detta fall föreligger. Jag vill till en början lämna några erinringar om den skola, varom nu är fråga, ävensom om de förhållanden, som åstadkommit dess särställning i förhållande till angivna bestämmelser.

Enligt gällande föreskrifter skola understöden tilldelas ifrågavarande läroanstalter för perioder av tre år. Genom beslut den 28 april 1916, då fråga förelåg om utdelande av statsunderstöd till högre flickskolor för treårsperioden 1916—1918, tilldelade Kungl. Maj:t Gunilda Wigerts flickskola i Göteborg ett understöd av 3,000 kronor för år 1916 och 2,500 kronor för år 1917. Att skolan sålunda för sistnämnda år erhöll ett understöd med sjunkande belopp och intet understöd för det sista året i anslagsperioden berodde därpå, att skolan var stadd under avveckling och, efter vad avsikten då var, efter något år skulle helt nedläggas. Denna avsikt kom emellertid ej att fullföljas, och från och med år 1917 övertogs skolan av ny ägare, aktiebolaget Göteborgs lyceum för flickor, som fortsatte dess verksamhet såsom åttaklassig flickskola under namn av Göteborgs lyceum för flickor. En del av den förra skolans lärarpersonal, dess lärjungar och undervisningsmaterieell m. m. övergick till den nya skolan, varjämte för skolans räkning anskaffades nya lokaler. I anledning av därom gjord ansökan medgavs sedermera genom beslut den 7 december 1917, att omförmälda, Gunilda Wigerts flickskola i Göteborg för år 1917 tilldelade statsunderstöd å 2,500 kronor finge, i den mån detsamma ej redan utbetalats, under iakttagande av de beträffande understödet stadgade villkor och bestämmelser, uppbäras av Göteborgs lyceum för flickor.

Genom beslut den 18 april 1914 hade Kungl. Maj:t medgivit, att under en tid av fem år, räknat från och med läsåret 1913—1914, utfärdat godkänt avgångsbetyg från åttonde klassen av Gunilda Wigerts flickskola skulle medföra samma rättigheter och förmåner som avgångsbetyg från åttonde klassen av statens normalskola för flickor, under villkor, bland andra, att läroanstalten förestodes av Gunilda Wigert. Efter det, på sätt nyss erinrats, läroanstalten övergått till ny ägare och ny föreståndarinna för läroanstalten utsetts, föreståndarinnan Tora Strömberg, medgav Kungl. Maj:t i anledning av därom gjord ansökan genom beslut den 7 december 1917, att omförmälda, Gunilda Wigerts flickskola beviljade rättighet finge under återstående delen av angivna femårsperiod tillkomma läroanstalten jämväl efter det dess namn förändrats till Göteborgs lyceum för flickor, under villkor att skolan förestodes av Tora Strömberg och att i övrigt förut givna bestämmelser iakttoges. Genom beslut den 11 oktober 1918 har enahanda rättighet under sedvanliga villkor medgivits läroanstalten under följande femårsperiod (d. v. s. från och med läsåret 1918—1919).

De kostnader, som blevo en följd av skolans omorganisation och förflyttning till nya lokaler, föranledde skolstyrelsen att till Kungl. Maj:t ingå med framställning dels om förhöjt understöd för år 1917, dels ock om statsunderstöd för år 1918. Genom intagning av nya lärjungar hade skolan från och med ingången av läsåret 1917—1918 utökats med flera årsavdelningar, så att den då omfattade sedvanliga klassavdelningar i en 8-klassig flickskola utom klass 6 och i dessa klasser hade sammanlagt 73 lärjungar. I anledning av senast berörda framställning tilldelade Kungl. Maj:t genom beslut den 8 februari 1918 Göteborgs lyceum för flickor dels för år 1917, utöver läroanstalten förut tilldelat belopp, ett ytterligare understöd av 900 kronor, dels ock för år 1918 ett understöd av 4,200 kronor.

I slutet av år 1918 ingick sedermera läroanstaltens styrelse med anhängan om statsunderstöd för treårsperioden 1919—1921. Under erinran, att skolan under läsåret 1918—1919 allenast saknade klass 7 samt att anstalten läsåret 1920—1921 komme att bliva en fullständig åttaklassig flickskola, hemställde styrelsen om förnyat statsunderstöd, att utgå med 4,400 kronor för år 1919, 5,200 kronor för år 1920 och 5,200 kronor för år 1921. Då läroverksöverstyrelsen i skrivelse den 20 mars 1919 avgav yttrande och förslag angående statsunderstöd till privatläroverken under treårsperioden 1919—1921, hade överstyrelsen för ifrågavarande läroanstalt förordat ett årligt understöd av 4,200 kronor.

Emellertid kom ansökningen om statsunderstöd till Göteborgs lyceum för flickor icke att upptagas till prövning i samband med övriga ansökningar från privatläroverken om understöd för nämnda treårsperiod — i vilket ärende beslut meddelades genom särskilda cirkulärskrivelser av den 29 april 1919. Anledningen därtill var den, att läroanstalten ej formellt uppfyllde det av mig förut angivna villkoret angående visst lärjungeantal i de fyra årsklasserna över den egentliga folkskolan. Enligt min mening föreläge och föreligga fortfarande sådana omständigheter, som synas mig tala för att statsunderstöd tillerkännes skolan, oaktat angivna villkor ej är uppfyllt. Då emellertid villkoren äro av riksdagen fastställda, torde ett medgivande från riksdagens sida vara erforderligt, då det gäller ett avvikande från ett av dessa villkor.

Vad då först lärjungeantalet vid skolan beträffar, tillåter jag mig lämna vissa upplysningar i nämnda hänseende, till mig meddelade av föreståndarinnan för läroanstalten, Tora Strömberg. Den av mig förut omnämnda avvecklingen av Gunilda Wigerts flickskola påbörjades efter slutet av vårterminen 1914 på det sätt, att alla klasser under klass 4 avskildes från skolan och bereddes tillfälle att uppgå i den då nybildade Vasa flick-

skola. Läsåret 1914—1915 funnos vid skolan alltså endast klasserna 4—8 med ett sammanlagt elevantal av under höstterminen 54 och under vårterminen 52. Läsåret 1915—1916 funnos vid skolan klasserna 5—8; elevantalet var då såväl under höst- som vårterminen 34. Såsom av det förut sagda framgår, var frågan nu uppe om skolans övertagande av ny ägare och från och med ingången av år 1917 hade, såsom erinrats, aktiebolaget Göteborgs lyceum för flickor inträtt såsom ägare av skolan. Nämnda förhållande avspeglade sig i avseende å klasser och elevantal på så sätt, att under läsåret 1916—1917 funnos vid skolan, utom klasserna 6—8 med sammanlagt 19 elever, även klasserna 1 och 2; hela elevantalet utgjorde under höstterminen 28 och under vårterminen 29.

Från och med hösten 1917 hade, efter vad som vidare meddelats mig, läroanstalten lyckats anskaffa lokaler, där man beredde sig på att småningom hysa en fullständig 8-klassig flickskola, med en förberedande avdelning på 3 klasser. Alltsedan dess hade tillströmningen av elever i synnerhet till de lägre klasserna väsentligt ökats. Läsåret 1917—1918 funnos vid skolan under höstterminen 106 elever och under vårterminen 103, fördelade på klasserna 1—3 förberedande samt 1—5 jämte 7 och 8. Läsåret 1918—1919 uppvisade under höstterminen 142 elever och under vårterminen 140, fördelade på klasserna 1—3 förberedande samt 1—6 jämte 8.

Enligt de beräkningar, man vid skolan under juli månad 1919 kunnat göra, väntades elevantalet att höstterminen 1919 uppgå till 168 men antoges komma att ytterligare ökas.

Tager man så i betraktande sammanlagda elevantalet i klasserna utöver den egentliga folkskolan under tidsperioden 1914—1919 ställa sig siffrorna i detta hänseende beträffande höstterminerna nämnda år på följande sätt:

År 1914.....	54	År 1917.....	30
» 1915.....	34	» 1918.....	28
» 1916.....	19	» 1919.....	41 (beräknat antal).

Av nu anförda siffror jämte i övrigt lämnade upplysningar torde otvekydigt framgå, att de tre förstnämnda årens (1914—1916) siffror hava sin förklaring i den då pågående avvecklingen av Gunilda Wigerts flickskola och i det successiva realiserandet av denna plan. Nya elever mottogos icke, och klassernas antal minskades alltefter de avgående årgångarna av elever lämnade skolan. Uppenbart är, att man i detta fall ej har att göra med ett i vanlig bemärkelse taget sjunkande av elevantalet.

Härtill kommer vidare ett par omständigheter, som synas mig i hög grad tala till förmån för att i detta fall göres ett undantag från gällande bestämmelser.

Genom medverkan från riksdagens sida bildades för åtskilliga år sedan en vikariatskassa för de statsunderstödda enskilda läroanstalterna. Denna kassa har till ändamål att, såvitt angår till densamma anslutna läroanstalter, på sätt som i ett av Kungl. Maj:t fastställt reglemente närmare anges, lämna bidrag till bestridande av avlöningen för på grund av sjukdom tjänstlediga lärarinnors vikarier och därvid betrygga rätt för dylika lärarinnor att bibehålla en del av sina löneförmåner. Rättighet att ingå i kassan äger varje läroanstalt, som åtnjuter statsunderstöd såsom enskild läroanstalt ur de därför å riksstatens åttonde huvudtitel uppförda anslagen.

Enligt vad mig meddelats, har Göteborgs lyceum för flickor anslutit sig till nämnda kassa, och inbetalas till densamma för 15 av lärarinnorna bidrag till årsavgifterna. Under läsåret 1918—1919 hade skolan måst anlita kassan för 5 sjukdomsfall. En av de under senare delen av vårterminen insjuknade lärarinnorna hade måst begära tjänstledighet för läsåret 1919—1920. Skulle nu läroanstalten avskäras från möjligheten att åtnjuta förnyat statsbidrag, skulle förmånen att tillhöra berörda kassa försvinna och lärarinnorna berövas den trygghet vid sjukdomsfall, delaktighet i kassan medför. Erinras må härjämte, att ur kassan utträdd läroanstalt icke äger att utbekomma någon del av inbetalda avgifter.

Än hårdare skulle dock skolans lärarinnor drabbas av den förlust av pensionsrätt, som skulle bli en följd, därest skolan saknade möjlighet att komma i åtnjutande av förnyat statsunderstöd. Enligt mig meddelade upplysningar är skolans älsta lärarinna, f. d. föreståndarinnan Gunilda Wigert, vilken överlätit skolan men förbehållit sig att till uppnådd pensionsålder få kvarstå i tjänst, delaktig i pensionsinrättningen för lärarinnor vid Sveriges högre skolor för kvinnlig ungdom, vilken inrättning uppbär statsbidrag till hennes pensionsavgift. Hon är född 1860 och har för närvarande 38 tjänstår. Vidare äro 12 vid läroanstalten anställda lärarinnor delaktiga i lärarinnornas pensionsanstalt, av vilka nuvarande föreståndarinnan Tora Strömberg för närvarande innehar 18 tjänstår och de övriga lärarinnorna tjänstår, till antal varierande mellan 2 och 7. Det synes mig vara en billig gärd av rättvisa att söka åstadkomma en sådan anordning, varigenom de vid skolan anställda lärarinnorna skulle undgå att tillskynas förluster i ena eller andra avseendet, vilka annars skulle drabba i synnerhet de älsta lärarinnorna avsevärt hårt.

Jag vill slutligen erinra, att enligt vad såväl av läroverksöverstyrelsen som från annat håll vitsordats, skolan väl fyller ett behov å den ort, där dess verksamhet är förlagd.

Då jag följaktligen är sinnad hemställa om ett undantag för ifrågasvarande läroanstalts vidkommande av den för statsunderstöds utgående

fastställda bestämmelsen om visst elevantal i vissa klasser, vill jag med styrka betona, att jag med detta tillstyrkande ingalunda velat intaga någon ståndpunkt till själva de principer, på vilka sagda bestämmelse är byggd. Det har uteslutande varit hänsynen till de extraordinära förhållanden, som föreligga i detta fall, och framför allt till de vid läroanstalten anställda lärarinnornas ställning, som dikterat min uppfattning i frågan. Något prejudikat i ena eller andra riktningen bör ett bifall till framställningen enligt min mening icke skapa. Jag har härvid också i viss mån haft för ögonen den nu pågående revisionen av hela vårt skolväsen, vilket utredningsarbete givetvis kommer att tillrättalägga de missförhållanden, som i denna fråga framträda.

Jag vill till sist allenast erinra därom, att den uppfattningen ingalunda varit mig främmande, att sådana gensagor kunna göras mot min nu tilltänkta framställning, vilka innebära, att ett uppskjutande av densamma till 1920 års lagtima riksdag väl skulle låta sig göra. I detta hänseende vill jag då framhålla, att, även om en sådan anordning rent formellt skulle kunna tänkas, densamma dock skulle för ifrågavarande läroanstalts vidkommande medföra sådana olägenheter, för att ej säga oöfvervinnerliga svårigheter, att hela dess existens torde komma att stå på spel. Erhåller nämligen läroanstalten icke under innevarande år statsbidrag, innebär detta ej allenast, att dess lärarinnor förlora de förmåner, jag förut antytt, utan även, efter vad jag inhämtat, att läroanstalten går förlustig det kommunala bidrag, varav den hittills varit i åtnjutande. Kommer skolan följaktligen att sakna alla medel för sin fortsatta verksamhet, torde denna verksamhet svårligen kunna uppehållas, och vad detta kommer att innebära för de lärarinnor, vilka sedan lång tid varit knutna vid densamma, torde ligga i öppen dag. De betänkligheter, jag givetvis i annat fall skulle hysa för att hemställa om proposition i ett ärende som detta till den nu samlade riksdagen, har jag därför ansett böra stå tillbaka för de ömmande omständigheter, som onekligen i detta fall föreligga.

Under åberopande av vad jag sålunda anför, tillåter jag mig hemställa, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå den nu samlade urtima riksdagen medgiva,

att den omständigheten, att Göteborgs lyceum för flickor i avseende å de för statsbidrags utgående givna föreskrifterna beträffande visst lärjungeantal ej fyller härför uppställda fordringar, ej må utgöra hinder för läroanstalten att, därest de för statsbidrags erhållande fastställda bestämmelserna äro i övrigt uppfyllda, kom-

ma i åtnjutande av det statsbidrag för treårsperioden 1919—1921, som av Kungl. Maj:t prövas skäligt.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

G. Sandström.